

SOCIJALDEMOKRATE BOSNE I HERCEGOVINE

Osnivačka skupština

Tuzla, 07. septembra 2019. godine

Broj: OS-2-2019

P R O G R A M
POLITIČKE ORGANIZACIJE
SOCIJALDEMOKRATE
BOSNE I HERCEGOVINE (SDBIH)

ZAŠTO SDBIH?

Gotovo tri decenije od završetka rata u BiH (1992-1995) na političkoj sceni nema profilirane i politički relevantne stranke ili partije koja bi jačala povjerenje građana i uticala na društvene procese na principima izgradnje otvorenog, socijalno odgovornog demokratskog društva, u skladu sa demokratskim dostignućima modernih demokratskih društava. Bosni i Hercegovini je, u aktuelnim kriznim tranzicijskim političkim događanjima, potrebna vjerodostojna, odgovorna i funkcionalna politička organizacija koja je u stanju artikulirati i kroz ustavnu parlamentarnu strukturu ostvarivati interese svih građana i naroda koji žive u BiH, štiteći ih od diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Dejtonsko uređenje BiH sa asimetričnom podjelom na entitete i Distrikt Brčko, te različitim ustavnim uređenjima unutar entiteta, nameću odnose u kojim nije moguće formiranje vlasti na svim nivoima po jedinstvenom konceptu i principu. Zbog izrazito visokog nivoa politizacije društva i zanemarljivog uticaja političkih subjekata koji ne participiraju u organima vlasti u BiH, gotovo je onemogućen opstanak i daji razvoj socijaldemokratije u podijeljenom društvu.

Inicijativni odbor za formiranje Socijaldemokrata BiH (SDBiH) nastao je kao posljedica uzaludnih i neuspješnih pokušaja da se kroz postojeće političke subjekte, stvore uslovi za objektivno i realno jačanje socijaldemokratije u BiH. Iako se većina neposrednih uzroka formiranja SDBiH veže za Tuzlanski kanton (TK), razlozi za formiranje i postojanje novog političkog subjekta nisu ograničeni samo na TK, te se inicira formiranje SDBiH koji bi djelovao u svim administrativnim jedinicama u BiH, a sa sjedištem u Tuzli. Inicijativni odbor je pokrenuo i proveo šire konsultacije o ideji da se formira SDBiH, organizirao izradu ključnih dokumenata i pripremio održavanje Osnivačke skupštine nove političke organizacije SDBiH 07. septembra 2019. godine u Tuzli.

Imajući u vidu značaj Tuzlanskog regiona u očuvanju principa i načela socijalne demokratije, te evidentnu regionalnu diskriminaciju koju u svom djelovanju imaju većina političkih subjekata, registrovanjem sjedišta SDBiH u Tuzli osigurat će se znatno više pažnje ravnopravnom tretmanu građana na svim prostorima u BiH. Na ovaj način SDBiH daje doprinos borbi protiv regionalizacije bazirane na stvaranju tri nacionalna centra (Sarajevo, Mostar i Banja Luka), kao i odbacivanju kvazikoncepta „tri nacionalne reprezentacije“ u uspostavljanju i obnašanju javne vlasti u BiH. SDBiH će u svom djelovanju provoditi regionalno ravnopravne politike koje neće biti dio niti jedne od nacionalnih matrica nametnutih aktuelnom političkom zbiljom.

SDBiH se formira kao novi politički subjekt na BiH političkom prostoru, koji će svojim programskim osnovama na inoviran način dati odgovore na ključna otvorena pitanja stanja odnosa, pojava i procesa u BiH društvu i javnoj vlasti u BiH. Konkretno odgovore na aktuelna otvorena pitanja i probleme u funkcioniranju javne vlasti i društvenih struktura, nužno je dati kako zbog političkog identiteta i profilacije novog političkog subjekta, tako i zbog toga da građani uoče, shvate i prihvate razloge i svrhu postojanja nove socijaldemokratske organizacije koja javno predstavlja viziju boljeg života u BiH.

U javnom političkom prostoru političke stranke ne nude jasne odgovore na ključne izazove društva, uglavnom su vrijednosno idejno nedovoljno definirane ali su zato pragmatično usmjerene na ostvarivanje parcijalnih/partikularnih interesa pojedinih društvenih skupina radi dobivanja njihove podrške u dolasku na pozicije javne vlasti. Kada uđu u vlast stranke napuštaju načelo djelovanja za opće dobro i bavljenje javnom politikom, uzurpiraju javne resurse kao „izborni plijen“ nakon čega se vršenje vlasti kroz javne institucije obavlja u korist grupno-profitnih centara moći pojedinaca i uskih stranačko-političkih elita.

U profiliranju političke stranke nužno je, osim članstva i unutarnje organizacije, imati i jasno definirane političke programske vrijednosti i ciljeve, te na njima temeljene javne politike. Međutim, i na BiH političkoj sceni sve je veća podrška populističkim strankama, uz tendenciju autoritarnog vođenja stranke sa ciljem brzog bogaćenja uskog kruga ljudi u rukovodstvu stranke korištenjem javnih resursa i zloupotrebom političke moći na štetu općeg interesa. Nasuprot tome smanjuje se podrška građana političkim subjektima koji imaju jasno ideološko programsko određenje što i u njima otvara prostor za jači uticaj političkih kvazi-pragmatičara koji radi navodnog moderniziranja političke organizacije napuštaju i njen vrijednosno-ideološki sadržaj s kojim se do tada značajan broj građana poistovjećivao i glasao za njih.

ISTORIJSKI KONTEKST RAZVOJA SOCIJALDEMOKRATSKE IDEJE U BIH

Posljednjih godina kontinuirano opada uticaj društvene i političke alternative nacionalnim i drugim dubokim podjelama u politički pluralnom bosansko-hercegovačkom društvu koje su sistemski uspostavljene i fragmentirane post-dejtonskim konceptom organizacije države kojim se preferiraju nacionalni kolektiviteti u odnosu na građansku ravnopravnost, kao i kompleksnim izbornim sistemom i izbornom praksom. To ima za posljedicu dezorijentaciju političkih subjekata i pristalica građanske demokratije i socijalne pravde, distanciranje političkih stranaka koje su u vlasti od odgovornosti za stanje u državi, te evidentnu dominaciju pojedinačnih ličnih ili grupnih interesa rukovodećih struktura, koji se sve češće i javno ističu kao imperativ stavljanja „stranke ili partije“ izvan i iznad interesa bilo kog građanina kao pojedinca ali i društva u cjelini.

Disolucija od uticaja na javnu vlast u BiH onih političkih subjekata iz socijalno-demokratskog, građanskog, liberalnog, ekološkog i drugih ideoloških okvira kojim se priznaju jednaka prava svim građanima BiH, dovela je do smanjenja uticaja svakog političkog subjekta ponaosob, te do gubitka velikog broja glasova zbog nedostizanja izbornog praga ili nemogućnosti sprječavanja izbornih krađa. Politički subjekti koji prelaze izborni prag uglavnom dostižu rezultate kojim se ne osigurava mogućnost dalje konzistentne realizacije postavljenih ciljeva i politika, te svoje „opoziciono djelovanje“ pravdaju nedovoljnim uticajem. Pri tome stvaraju dovoljno prostora za privilegovani status manjeg broja članova koji djelovanje podređuju svojim ličnim interesima, a oni su najčešće opoziciono neefikasno javno eksponiranje pojedinaca kroz parlament i stvaranje slike o navodnoj brizi za ključne izazove i probleme pred

kojim se društvo nalazi. U tim okolnostima dominantan opozicioni politički angažman svodi se na aktivizam manjeg broja delegata u zakonodavnim tijelima, a posebno je indikativna pojava da se delegati koji su svoj status nisu stekli na izbornim listama nameću kao ključni tumači političke stvarnosti i onim koji su dobili ubjedljivo najveće povjerenje građana.

Ovakvo političko djelovanje ne daje nužne pozitivne rezultate i samo pogoduje daljoj degradaciji i dekadenciji društvenih odnosa i slabljenju povjerenja u političke subjekte koji se temelje na jasno profiliranim ideološkim okvirima za odgovorno i vjerodostojno političko djelovanje.

Posljednjih godina nije bilo dovoljno iskrenog, predanog i aktivnog rada na jačanju zajedništva, sinhroniziranom nastupu, stvaranju efikasnih i profiliranih koalicija, niti na integraciji većeg broja političkih subjekata građanske-socijalne-demokratske ili liberalne provenijencije. Međusobni odnosi, približavanje ili udaljavanje politika i slično, svodili su se na projekcije međusobnog odnosa lidera političkih subjekata, njihovih sujeta i procjena, te emocionalnih stanja produkovanih kroz međusobnu javnu ili direktnu interakciju. Kao posljedica ovakvog ponašanja pojedinih lidera nije došlo do značajnijeg približavanja i zajedničkog djelovanja kojim bi se polučili relevantni rezultati, iako je nesporna želja biračkog tijela koje konvergira ovim ideologijama da se zajedništvo u ostvarenju ciljeva stavi iznad interesa ili mišljenja bilo kojeg pojedinca ili političkog subjekta (primjer: pokušaj koordiniranog i sinhroniziranog djelovanja kao četvrtog stuba u javnoj vlasti kao BiH Blok sastavljen od 3 političke partije/stranke).

Kao poseban kuriozitet može se izdvojiti stanje na području Tuzlanskog kantona (TK) nastalo nakon općih izbora 2018. godine, u kojima je SDP ostvarila najbolji rezultat i ostvarila najveći nivo podrške građana ovoj ideologiji i politici u izrazito teškim i nepovoljnim uslovima. Na području TK nakon nekoliko mjeseci pokazao se neostvariv koncept „BH Bloka“ koji je baziran na usmenom dogovoru lidera političkih stranaka sa partikulatnim interesom koji nije obuhvatao i konzistentno rješenje za uspostavu vlasti na TK, gdje je socijaldemokratija odnijela pobjedu na izborima. Umjesto prioritarnog prihvatanja odgovornosti za prostor u kome su građani najviše podržali socijalnu demokratiju, dolazi do stavljanja u fokus u formiranju vlasti i političkom djelovanju u Sarajevskom kantonu, u kome je ostvaren izrazito loš izborni rezultat.

Evidentno je nezadovoljstvo i distanciranje od političkog angažmana ili učešća na izborima velikog broja demokratski orijentiranih građana zbog razočarenja u navedenu i slične politike, te ekstenzivnog korištenja unutarpartijskih mehanizama kojim se nastoji degradirati principe demokratskog izbora predstavnika u zakonodavnim tijelima, njihove odgovornosti i zakonska prava nosilaca mandata po izbornom zakonodavstvu u BiH.

Nakon što je predsjednik SDP BiH 06.07.2019. donio Odluku o raspuštanju organa Kantonalne organizacije SDP BiH Tuzla i to: Kantonalnog odbora, Nadzornog odbora, Predsjedništva i predsjednika KO SDP BiH Tuzla, time je prestala da postoji i Kantonalna organizacija SDP BiH Tuzla. Nakon ove odluke među članstvom SDP-a sve više jača uvjerenje da je potrebno raditi na očuvanju političkog digniteta, vjerodostojnosti i

dostojanstva članstva u Tuzlanskom kantonu i građana koji su svojim glasovima dali povjerenje i omogućili pobjedu na općim izborima u BiH 2018. godine. Negiranjem, ignorisanjem i opstrukcijom predsjednika i užeg rukovodstva SDP BiH prema ključnim kadrovima u organima KO SDP BiH Tuzla najuspješniji aktivisti su anatemisani, proglašeni krivim i javno diskreditirani.

SDBiH nastavlja razvoj socijaldemokratske političke ideje u BiH koja je počela sa principima i političkim vrijednostima Socijaldemokratske stranke BiH iz 1909. godine, nastavljena tekovinama pravedne borbe za radnička i socijalna prava Tuzlanskih rudara u Husinskoj buni iz 1919. i antifašističkih tekovina iz II svjetskog rata. Djelovanje SDBiH bit će kontinuitet politika koji nakon II svjetskog rata provode Komunistička partija BiH i Savez komunista BiH, Socijaldemokratska partija BiH i Unija BiH socijaldemokrata-UBSD, te se SDBiH identificira kao još jedan njihov političko-pravni sljedbenik u BiH.

SDBiH je jedinstvena multietnička građanska politička organizacija lijeve političke orijentacije koju čine članovi udruženi svojom slobodnom voljom prihvatanjem ovog programa i Statuta SDBiH, jednaki u pravima, obavezama i odgovornostima i koja djeluje na cijelom prostoru BiH.

VIZIJA, MISIJA I VRIJEDNOSTI

Organizacija SDBiH će osigurati kontinuitet svog djelovanja kroz organiziranje i aktivnost članova SDBiH, organa i tijela u općinskim/gradskim, regionalnim i kantonalnim organizacijama SDBiH, programski je usmjerena prema članstvu i simpatizerima SDBiH, a u okviru svog javnog političkog djelovanja potpuno je otvorena i prema građanima u BiH i civilnom društvu. Vizija SDBiH se temelji na Ustavno-pravnom uređenju BiH u kome će građanin biti okosnica i osnovni politički subjekt, oslobođen svih vidova ekonomske i političke podčinjenosti, u kojoj su građanska prava i slobode na nivou evropskih i svjetskih standarda, što omogućava svakom pojedincu realnu šansu za život dostojan čovjeka. U državi BiH su građani nosioci suvereniteta a narodi jednakopravni i konstitutivni, te kao etnički kolektiviteti i kao građani učestvuju u institucijama javne vlasti.

VIZIJA

Vizija SDBiH je da se razvije dobro organizirana, akciono osposobljena i politički konkurentna snaga na BiH političkom prostoru, te uz podršku građana u demokratskom izbornom procesu odlučno utiče na izgradnju unutrašnjih odnosa i razvoj BiH kao efikasne i konzistentne pravne države, na principima tržišne ekonomije, privatne svojine, pravne jednakosti, socijalne pravde, solidarnosti i ustavom zajamčenih ljudskih prava svih građana uz zaštitu od diskriminacije po bilo kojem osnovu.

Zalagat ćemo se za BiH u njenom kontinuitetu državnosti koja svoje pravno postojanje temelji na međunarodnom pravu, u međunarodno priznatim granicama, kao državu koja će osigurati ravnopravne uslove za život svih njenih građana, a posebno manjina i ugroženih društvenih skupina, te voditi politiku prijateljskih odnosa i ekvidistance prema susjednim i drugim državama.

Odlučno ćemo se boriti da BiH efikasno, transparentno i odgovorno osigurava ljudska prava, doprinosi međunarodnom miru, stabilnosti i ekonomskom razvoju, te izvršava svoje međunarodne obaveze za euro-atlanske integracije, pristup NATO savezu i Europskoj uniji, kao jedine logične i perspektivne vizije budućnosti, imajući u vidu političke, geografske, društvene i druge relevantne okolnosti.

MISIJA

Misija SDBiH je političko djelovanje u višepartijskom parlamentarnom sistemu u BiH, sa ciljem da se jasno artikuliraju javni interesi građana u otvorenom civilnom društvu, te putem slobodnih i demokratskih izbora bori za povjerenje građana, te na toj osnovi što veći obim uticaja na funkcioniranje javne vlasti na svim nivoima. Unutarnju strukturu i odnose razvijati na demokratskim odnosima tako da omogućuje članstvu jednaku šansu da se kandiduju za partijske i pozicije u strukturama vlasti, prema svojim interesima i sposobnostima.

Društvena svrha SDBiH je jačanje BiH kao demokratske, materijalno i kulturno razvijene te socijalno pravedne države uz ugrađivanje osnovnih vrijednosti socijaldemokracije u naše društvo. Cilj je ostvarivanje maksimalnog utjecaja zadobivanjem što šire izborne legitimacije kod građana/birača. Mjera te uspješnosti su izborni rezultati, ali SDBiH svoje ciljeve vidi šire od pukog osvajanja vlasti, koja ne može biti samo sebi svrha niti može osigurati automatsko ostvarenje misije. Mjera uspješnosti ostvarivanja ciljeva SDBiH je dostignuti stupanj socijalne pravde, jednakosti, reavnopravnosti građana i demokracije.

Socijalna se demokracija ne iscrpljuje u cijelosti samo u području političkog, već je dio šireg socijalnog i kulturnog razumijevanja modernog društva. Mi socijaldemokrati moramo predvoditi i politički artikulirati društveno kretanje u savezničtvu s javnošću, sindikatima, civilnim društvom, poslovnom i akademskom zajednicom.

VRIJEDNOSTI

Vrijednosti socijaldemokracije kao izvorišta političkog djelovanja već gotovo 150 godina nadahnjuju svojom univerzalnošću, kojom su se nametnule i kao moderne i općeprihvaćene vrijednosti suvremenog svijeta, ugrađene u mnoge ključne dokumente međunarodnih organizacija, poprimivši tako i obilježje općeg standarda političkog organiziranja i za one koji ne djeluju kao socijaldemokrati. To su vrijednosti *slobode, jednakopravnosti, pravde i solidarnosti*.

Iz tog razloga SDBiH ponovno definira i naglašava svoje vrijednosti i na njima temelji svoje politike. SDBiH je po načinu političkog djelovanja te po metodama političke borbe demokratska građanska multietnička politička organizacija orijentirana na višestranačku parlamentarnu demokraciju i vladavinu prava u BiH; po vrijednostima i sadržaju političkog djelovanja i zalaganja SDBiH je naročito fokusirana na ostvarivanje i zaštitu prava na rad i stvaralaštvo, mi smo politički subjekt radništva i radno zavisnog stanovništva, te politička organizacija građana usmjerenih vrijednostima socijalne države i civilnog društva.

Sloboda, jednakost, pravda i solidarnost ključna su načela europske socijaldemokracije. Ona nisu izvedena iz

političkog i društvenog poretka, već mu prethode. Povijest moderne Europe svjedočila je i tragičnim posljedicama i liberalističkog koncepta društva zasnovanog na slobodi bez jednakosti i komunističkog koncepta društva zasnovanog na jednakosti bez slobode.

Sloboda je prva i najviša vrijednost koju dijelimo s drugim slobodoljubivim ljudima diljem svijeta, koja je širom svijeta pokretala povijesne tokove i usmjeravala ih prema ljudskim, političkim i socijalnim pravima, koja su postala nedjeljivom baštinom čovječanstva. Nema sumnje da je svijet napredovao u oslobođanju od najtežih fizičkih oblika porobljavanja, nasilja nad životom i zdravljem te drugim oblicima zlostavljanja ljudi zbog nekog njihovog obilježja – rasnog, etničkog, geografskog, biološkog, socijalnog, rodnog. No pojavili su se neki novi oblici porobljavanja i neslobode koji, korištenjem suvremenih medija i sve većom individualizacijom pritisaka, sužavaju pravo na slobodu. Politički i finansijski povlašteni raspolažu moćnim oružjima i jedva primjetnim tehnikama manipulacije i kontrole, ne samo ponašanja ljudi već i njihovih misli i emocija.

Rast populizma u Europi i svijetu, sve izraženija ksenofobija, rast netrpeljivosti prema nekim religijskim, etničkim ili manjinskim skupinama doveli su do toga da prostor slobode treba uvijek i iznova osvajati. U novim okolnostima oslonac za to više ne mogu biti samo tradicionalni oblici političkog zagovaranja.

Nove odnose u politici, nasuprot svakom populizmu i autoritarnom uzurpiranju politike metodama neodgovorne demagogije, gradit ćemo ozbiljnošću temeljenoj na našim načelima suprotnim marketinškim trikovima i manipulaciji. Nije nam potrebno brzo, ali kratkotrajno zadobivanje popularnosti kod razočaranih i obeshrabrenih građana. Gradit ćemo našu vjerodostojnost ne samo na stabilnosti naših vrijednosti, već i na dosljednosti našega načina političkog djelovanja. U javnom političkom djelovanju na BiH političkom prostoru polazimo od slijedećih načela:

- **Dosljednost:** SDBiH će braniti socijaldemokratske vrijednosti: slobodu, jednakost, pravdu i solidarnost kao početne tačke svog političkog djelovanja. Te su naše vrijednosti svakodnevno ugrožene novim oblicima pritisaka koji prijete temeljima egzistencije i dostojanstva ljudi. Naše vrijednosti prakticirati ćemo tako da će one biti osnova svih naših politika.
- **Demokratičnost:** SDBiH je bitno određen ne samo svojim vrijednostima i sadržajima svojih politika, već i načinom svojeg organiziranja i političkog djelovanja. Nije moguća demokracija bez rasprava, dijaloga, suprotstavljanja mišljenja i slobodnog iznošenja stavova. Demokratičnost SDBiH uvjet je našeg vjerodostojnog promicanja demokracije u društvu. SDBiH mora poticati i braniti pravo na drugačija i kritička mišljenja, kako u našem djelovanju, tako i u cijelom društvu, jer je to dvostruko korisno – kroz tuđu kritiku ili se uvjeravamo u ispravnost svojih stajališta ili ih možemo mijenjati ako je kritika opravdana.
- **Zajedništvo:** Okupljanje, saradnja i zajedničko, usmjereno djelovanje pojedinaca, članova i naših simpatizera važan je preduvjet za izrastanje SDBiH u značajan politički faktor u BiH. SDBiH ne može zagovarati razvoj i jačanje otvorenog demokratskog društva, a da pri tome i sam ostane zatvoren.

Reformski i razvojni izazovi u BiH traže otvaranje novog oblika društvenog dijaloga, uspostavljanja široke društvene suglasnosti o novim razvojnim ciljevima društva, pri čemu će SDBiH praktično ispoljavati potencijal svoje vizije u funkciji razvoja cijelog BiH društva.

- **Poštenje:** SDBiH će se od drugih političkih stranaka/partija razlikovati i po načinu vršenja javne vlasti. Socijaldemokratski političar mora biti demokrat i kad se nekima čini da to nije dovoljno učinkovito i profitabilno. Važno je pokazati i dokazati da vlast ne koristimo za osobne probitke već da o javnom dobru i interesu, poštenju, solidarnosti, jednakosti brinemo kontinuirano i u svim okolnostima.
- **Odgovornost:** SDBiH će biti kreator i predvodnik uvođenja novih odnosa i rješenja u politici. Nema razloga odustajati od njihovog daljnjeg razvijanja poticanjem suradnje nasuprot sukoba, toleranciji nasuprot isključivosti, poštovanja i uvažavanja nasuprot omalovažavanju. SDBiH će opći interes uvijek staviti ispred bilo kojeg parcijalnog ili grupnog interesa.
- **Djelotvornost:** Nove globalne neravnoteže prijete egzistenciji brojnih ljudi. Novi oblici siromaštva, socijalne razlike i isključenost, nezaposlenost i radna nesigurnost u uvjetima rasta društvenih nejednakosti i pomanjkanja funkcionalne solidarnosti, zahtijevaju od nas socijaldemokrata nove odgovore na te izazove. Naša je zadaća zaštita ranjivih i manjinskih grupa u društvu, zastupanje radno ovisnog stanovništva, pogotovo onih koji neopravdano otpadaju iz tržišne utakmice te zalaganje za one koji žive od stvaralaštva, znanja i poduzetništva. Naš ćemo uspjeh vrednovati po tome koliko smo u tome djelotvorni.

STRATEŠKA OPREDJELJENJA I CILJEVI

STRATEŠKA OPREDJELJENJA

Organizacija SDBiH će svoju programsku orijentaciju temeljiti na odgovornoj društvenoj ulozi koju imaju političke stranke, partije ili organizacije u procesu tranzicije iz socijalističkog samoupravnog u otvoreno građansko društvo. Pri tome će se snagom potencijala svog članstva pojačavati dinamika izgrađivanja osnovnih struktura građanskog društva kroz tri sektora i to:

- Privredni odnosno realni sektor,
- Javni odnosno vladin sektor,
- Nevladin sektor (sloboda inicijative osnivanja raznih građanskih udruženja radi artikuliranja, ostvarivanja i zaštite različitih i specifičnih interesa građana).

U ekonomskom razvoju u narednom periodu, strateška opredjeljenja su:

- Opći privredni rast,
- Povećanje zaposlenosti,
- Ravnomjeran regionalni razvoj,
- Institucionalni razvoj i jačanje pravne države.

Strateška politička programska opredjeljenja SDBiH u programskom periodu usmjerena su na slijedeće aktivnosti:

- Uticati na kreiranje odgovarajućeg političkog, pravnog, socijalnog, tehnološkog okruženja za

razvoj biznisa koji će rezultirati osnivanjem novih preduzeća, zapošljavanjem novih radnika, boljim rezultatima poslovanja, većim plaćama,

- Uticati na uspostavljanje demokratske i odgovorne državne vlasti u Kantonu i općinama koja će provoditi koncept poštivanja i zaštite javnih potreba i interesa građana,
- Donijeti neophodne instrumente i uspostaviti mehanizme vlasti za uspješnu borbu protiv svih pojava i ponašanja koja imaju obilježje korupcije, organiziranog kriminala, sigurnosnih prijetnji i drugih oblika ponašanja koja štete javnim interesima,
- Dalje dograđivati koncept ustavne nadležnosti različitih nivoa vlasti tako što će se podsticati razvoj lokalne samouprave, te kroz vertikalnu komunikaciju postići harmonizacija odgovornog ponašanja vlasti u cilju zaštite interesa države BiH, svih njenih građana i naroda,
- Zaustaviti demografsku devastaciju BiH društva (ubrzan pad nataliteta-posljedica je veći broj umrlih od broja rođenih, trajni odlazak mladih iz BiH), uvesti konzistentne mjere pronatalitetne politike, demografske obnove društva (za šta je potreban duži vremenski period provođenja za dostizanje vidljivih rezultata),
- Dalja demokratizacija odnosa unutar članstva, organa i organizacija SDBiH koja će pojačati motivaciju članova SDBiH za aktivno učešće u javnom životu na programskoj platformi i statutarim odnosima. Time će članovi SDBiH ostvariti svoju aktivnu ulogu u izgradnji i funkcionisanju struktura otvorenog civilnog (građanskog) društva.

CILJEVI

KREIRANJE GRAĐANSKOG SOCIO-EKONOMSKOG I POLITIČKOG OKRUŽENJA

Zalažemo se za korjenite promjene društva kroz postojeći politički sistem, u skladu sa Ustavom i zakonima BiH, te međunarodnim propisima i obavezama, uz postizanje društvenog konsenzusa. Svjesni smo izrazite podijeljenosti u pogledima na budućnost društva, te smatramo da je u sadašnjem vremenu neophodno maksimalne napore uložiti u jačanje institucija u BiH i pravne države, sa posebnim akcentom na mehanizme za provođenje odredbi međunarodnog prava, konvencija o ljudskim i drugim slobodama, obaveza iz zaštite globalnog mira i okoline, te provođenja važećih zakona i drugih propisa u BiH.

Dosljednim provođenjem Ustava i drugih važećih međunarodnih i domaćih normi u većoj mjeri ćemo promijeniti društvo u BiH nego što je to moguće neproduktivnim i neperspektivnim raspravama o političkim ciljevima koje nije moguće na duže vrijeme ostvariti.

Postojeći Ustav i politički sistem, sa svojim nedostatcima, ne smiju biti povod za njihovo neprovođenje, a izostanak mehanizama za primjenu zakona učinit će bespredmetnim bilo kakve ustavne ili druge promjene – pa čak i one dogovorene.

Ističemo nužnost usklađivanja Ustava BiH i drugih propisa sa međunarodnim standardima i normama, a

posebno za važećim presudama međunarodnih sudova, a u inicijativama za promjene ustavnog uređenja zalagat ćemo se za izgradnju društva baziranog na principima demokratije i socijalne pravde.

Zalagat ćemo se za promjene o kojim će se postići potreban društveni konsenzus, ali i neupitnu odgovornost institucija i pojedinaca za postupanje u skladu sa važećim propisima i međunarodnim standardima.

Uspostavljanje i nastavak ortočkog kapitalističkog upravljanja privrednim tokovima u okolnostima s ubrzanog tehnološkog napretka kojeg možemo očekivati uzrokovaoće nove oblike društvene nestabilnosti uz prijetnju paralize privrednih aktivnosti i posljedično porese u socijalnom i političkom sistemu. Zbog tih opasnosti cilj socijaldemokracije mora biti blagovremeno uspostavljanje i osiguravanje zaštitnih mehanizama koji će štiti ekonomski najugroženije slojeve društva od privrednih i tržišnih devijacija, te osigurati društvenu održivost odabranoh razvojnog modela.

SDBiH je otvoren i za primjenu novih modela kao što su ekonomija dijeljenja i cirkularna ekonomija (kružno privređivanje). Razvoj digitalnih platformi, njihova rastuća prisutnost i prihvaćenost u društvu doprinijeli su lakšem dijeljenju dobara i usluga. Ekonomija dijeljenja omogućuje veću iskorištenost dobara i usluga te bolji pristup postojećem kapitalu i ostalim dobrima. Model kružnog privređivanja podrazumijeva novo modeliranje industrijskih sistema u skladu s potrebama i mogućnostima ekosistemat naglašava značaj i učinkovitost recikliranja resursa u prirodnom okruženju.

Posljednja globalna finacijska kriza pokazala je da „deregulirano“ tržište, prepušteno samome sebi, vodi ka katastrofalnim posljedicama za finacijske sisteme, kao i za većinu svjetske populacije.

Da bi tržište bilo efikasan regulator u tržišnoj utakmici ono prethodno mora biti strategijski regulirano, kao što je već tako u većini europskih zemalja. Privredna djelatnost treba služiti javnim interesima i potrebama ljudi, a ne prvenstveno povećanju profita. Stalni porast broja siromašnih treba ublažavati fiskalnim mjerama i solidarnim oblicima preraspodjele.

Političku situaciju u Bosni i Hercegovini još će karakterizirati dalje nesuglasice i izostanak konsenzusa između vladajućih političkih subjekata na svim nivoima vlasti oko dalje dogradnje ustavnog i unutrašnjeg teritorijalnog uređenja BiH, oko konačnih otklanjanja ustavnih neravnopravnosti, segregacija i diskriminacija građana Bosne i Hercegovine, oko inoviranja izbornog zakonodavstva BiH i oko ispunjavanja nužnih uslova za nastavak procesa pristupanja EU i NATO (Agenda za ispunjavanje predpristupnih obaveza BiH po Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju BiH Evropskoj uniji, uspostavljanje mehanizma unutarnje koordinacije za vjerodostojan nastup Države BiH u pregovorima sa EU, Godišnji nacionalni program (ANP) u okviru MAP i pregovaračkog procesa za prijem u NATO.

Za bržu i uspješniju integraciju Bosne i Hercegovine u euro-atlanske institucije i organizacije i dalje će, kao otežavajuća okolnost biti to što se ta integracija sve češće stavlja u kontekst i ovisnost od skeptičnih gledanja na te procese nekih zemalja iz našeg bližeg

i šireg okruženja kroz prizmu njihovih separatnih geopolitičkih interesa.

I dalje će na političkom planu u BiH biti prisutna neslaganja, nerazumijevanja i izostanak povjerenja i dijaloga između organa vlasti i sindikata i subjekata civilnog društva po pitanju adekvatnijeg rješavanja i ispunjenja radničkih prava i socijalnih prava stanovništva (penzioneri, invalidi, borci, djeca, žene porodilje, lica koja trebaju tuđu njegu, lica slabijeg imovinskog stanja, beskućnici, prosjaci itd.), kao i neslaganja vladajućih političkih partija po pitanju održanja stabilnih skupštinskih većina na svim nivoima vlasti.

Ne treba isključiti ni mogućnost organiziranih i snažnih građanskih inicijativa, pritisaka, prosvjeda i socijalnih zahtjeva prema institucijama javne vlasti zbog konkretnih društvenih i socijalnih stanja, te aktuelnih društvenih i političkih tendencija i događaja u TK i BiH.

Positivna promjena sumorne slike socijalnog i ekonomskog stanja na području BiH je glavni programski cilj SDBiH u narednom razdoblju. Ovaj važan društveni cilj želimo postići boreći se demokratskim političkim sredstvima u toku izbornih aktivnosti i u zavisnosti od obima podrške građana imat ćemo politički kapacitet i utjecaj na funkcioniranje zakonodavne i izvršne vlasti.

JAČANJE EKONOMIJE I ZAPOSŁJAVANJE

S obzirom na znatno usporavanje ekonomskog rasta i alarmantnu nezaposlenost prioritetne strateške orijentacije, usmjerene su na povećavanje zaposlenosti i ekonomski rast.

Ekonomski razvoj baziramo na vrijednosnim pristupima: tržišna ekonomija, jedinstven ekonomski prostor BiH, povećavanju zaposlenosti, smanjenju siromaštva, zadržavanje i otvaranje perspektive za mlade, te integrisanosti lokalnog i regionalnog razvoja.

Strateške orijentacije ekonomskog razvoja treba da doprinesu profiliranju BH kao moderne, konkurentne, evropski orjentirane države, sa snažnim i socijalnim poduzetništvom, partnerstvom javno-privatnog-civilnog sektora, sa efikasnom administracijom orjentiranom na koheziju i zapošljavanje, podizanje apsorbicione moći za prihvata EU fondova, programa i projekata, što će rezultirati kvalitetom života i rada u BiH.

Prioritet nam je stvoriti pozitivno ekonomsko okruženje, sa aktivnom ulogom države, koje će rezultirati pokretanjem javnih radova, otvaranjem novih radnih mjesta, novom strategijom industrijalizacije, privlačenjem direktnih stranih investicija i socijalnom osjetljivošću.

Organizacija SDBiH će svojom politikom zahtijevati od zakonodavnih organa vlasti da zakonskom regulativom utemeljenom na načelima zakonodavstva u zemljama EU, izgradi pravno, ekonomsko, ali i političko okruženje za razvoj poduzetništva u svim pravnim oblicima organizacije rada. U tom smislu stvarat će se neophodni mehanizmi za funkcioniranje tržišne privrede koji će omogućiti ispoljavanje kreativne i inovativne snage u okviru menadžmenta u malim i srednjim preduzećima na

području BiH. Politička nestabilnost u BiH i zastoj u reformama, koje su programirane na neoliberalnom konceptu, uzrokovali su:

- Slab priliv stranih direktnih investicija,
- Nizak nivo domaćih investicija,
- Nemogućnost generiranja rasta domaće tražnje kao faktora ekonomskog rasta u BiH.

Mi u SDBiH imamo viziju ekonomskog rasta i razvoja BiH kroz promijenu koncepta razvoja, političku reintegraciju i integrirano djelovanje vlasti na različitim nivoima u BiH, rast realnog sektora, izvoza, investicija i tehnološke modernizacije. Uvjet za to su duboke reforme koje treba provoditi na osnovama europskih politika primijenjenih na specifično okruženje, resurse i konkurentske prednosti naše zemlje.

Efikasna ekonomija je uvjet za bolji život građana BiH. Javni sektor u BiH je velik i neefikasan po obimu i strukturi. Izostaju potrebne reforme da se on učini efikasnim i da se kroz neophodan nivo liberalizacije otvori veći prostor za razvoj privatnog sektora.

U tranzicijskom periodu dominantan neoliberalni koncept vođenja ekonomije u BiH pokazao je razorne posljedice. One se iskazuju u loše provedenoj privatizaciji, destrukciji industrijskog sektora, gubljenju radnih mjesta, osiromašnju radništva i drugih gubitnika tranzicije, koncentraciji bogatstva u rukama tajkuna i političke elite, porastu kriminala i korupcije, povećanju socijalnih nejednakosti i slabljenju socijalne pravde. U uslovima stalnog rasta socijalnih nejednakosti, kapitalizam u BiH nije povećao razvojne mogućnosti za bolji život ljudi, a to se posebno pokazuje u periodu nakon što je globalna kriza pogodila BiH, a nema održivog ekonomskog oporavka.

Za dinamičniji ekonomski razvoj i za postizanje opće koristi ekonomskog razvoja za široke slojeve radništva i građana BiH potreban je novi model socijalno-ekonomskog razvoja. U tom modelu mora do izražaja doći znatno aktivnija uloga socijalnih, ekonomskih i razvojnih politika države, entiteta, kantona i lokalnih zajednica.

Kao pretpostavka za jačanje ekonomije i zaštitu okoliša nužno je sistemsko i uporno povećanje energijske efikasnosti u svim sektorima, a posebno u rezidencijalnom, te efikasno i okolinski odgovorno korištenje resursa,

- Pokretanje inicijative za aktiviranje investicija u proizvodnji obnovljive energije, ali i unapređenju tehnologije termoenergetskih postrojenja.
- Tehničko, tehnološko i organizaciono restrukturiranje rudnika i izjednačavanje prava radnika u Elektroprivredi i rudnicima.
- Obezbjedenje daljeg razvoja elektroenergetske mreže u skladu sa potrebama privrede i stanovništva BiH.
- Poticanje konkurentskih i izvoznih sposobnosti u sektoru drvne industrije koje moraju biti orijentirane ka većoj finalizaciji proizvoda.
- Donošenjem kvalitetnih Zakona o šumama i podzakonskim aktima, obezbijediti da prioritetu eksploataciju ili isporuku drvnog sortimenta imaju finalni proizvođači, odnosno izvoznici.
- Razvijati projekte konzorcijalnog nastupa građevinarstva iz BiH na stranim tržištima.

- Prioritetno poduzeti sve potrebne predradnje za gradnju auto cesta i brzih cesta u BiH.
- Za realizaciju ovih i sličnih projekata koristiti sredstava razvojnih banaka, te finansiranje po koncesionim modelu, sa mogućnošću učešća i malih koncesionara.

RAZVOJ PROIZVODNOG BIZNISA

Članstvo, ali i organi SDBiH su odlučni u zahtjevu da se proizvodni resursi stvarani na konceptu društvene svojine i neprikosnovenog prava rada sredstvima u društvenoj svojini moraju u mnogo većoj mjeri staviti u funkciju razvoja malog, srednjeg ali ukupnog biznisa zasnovanog na privatnoj inicijativi, ali i privatnoj odgovornosti za uspjeh poslovne ideje.

Promoviranjem inicijative privatnog sektora, stvaranjem povoljnog poslovnog okruženja, naročito za mala i srednja i izvozno orijentirana preduzeća, poticajnom poreskom i carinskom politikom, kao i provođenjem procesa restrukturiranja na bazi novih znanja i infrastrukture "velikih firmi", učinit će se dodatni iskorak ka ubrzanom ekonomskom razvoju.

SDBiH se zalaže za to da se mladim ljudima pruži šansa da rade, da imaju odgovarajuću plaću od koje mogu pristojno da žive, da formiraju porodicu. U tom cilju kroz utjecaj na način obavljanja izvršne vlasti podsticat će se izgradnja tehnoloških inkubatora u okviru kojih će se racionalnije koristiti raspoložive proizvodne hale i drugi resursi, osigurati transparentno i zakonito poslovanje i omogućiti efikasnije i efektivnije korištenje pogodnosti koje će davati država za nova zapošljavanja.

SDBiH će putem svog članstva koje poslovno djeluje u sektoru malog i srednjeg poduzetništva podsticati organizovanje sindikata, privrednih i obrtničkih komora, te drugih asocijacija važnih za zakonitu zaštitu interesa uposlenika i poslodavaca kroz razvijenu komunikaciju sa strukturama vlasti u okviru funkcionalog socijalnog dijaloga.

RAZVOJ USLUŽNOG BIZNISA

SDBiH razumije pluralizam interesa u građanskom društvu koje se izgrađuje na neprikosnovenj privatnoj svojini, ali i privatnoj odgovornosti za uspjeh u poslovanju, radi čega će se, kroz institucije sistema državne vlasti, zalagati za snažniji razvoj uslužnih djelatnosti. Razumijemo svjetske trendove u smislu pomjeranja težišta zaposlenosti iz sektora proizvodnje u sektor usluga tako da ćemo kroz strukture vlasti težiti takvim zakonskim rješenjima koja će omogućiti organizovanja preduzeća u toj oblasti, ali uz snažnu kontrolu poštivanja i zaštite interesa građana kao potrošača, odnosno korisnika tih usluga. U tom pogledu će se uvoditi podsticajne mjere za novo zapošljavanje, ali i oštro sankcionisati svaki oblik rada na crno, kršenja prava radnika, zakidanje ili prevare potrošača.

Sve odluke o privatizaciji državnog kapitala u uslužnom sektoru moraju biti donošene na parlamentima, a ne u uskim okvirima vlada ili političkih krugova. Niti jedan program privatizacije ne može ići bez programa utroška tih sredstava koja moraju biti usmjerena u razvoj. Pri tome razvoj nije samo investiranje u fizičke objekte infrastrukture, nego i u stabilizaciju penzijskog sistema, razvoj univerziteta i nauke i istraživanja, razvoj

poduzetničke infrastrukture (poduzetničke zone, tehnološki inkubatori, istraživačko-razvojni centri laboratorije i drugo), razvoj obrazovanja, zdravstva, socijalne kohezije, sigurnosti građana, očuvanja životnog okoliša i drugo.

RAZVOJ POLJOPRIVREDE

Mogućnosti proizvodnje zdrave hrane je potencijalna šansa za novo zapošljavanje na privatnim posjedima u djelatnosti primarne poljoprivrede i industrijske prerade. SDBiH cijeni važnost ovog potencijala radi čega će kroz institucije sistema vlasti utjecati da se izgrade zaštitni mehanizmi kojim će se spriječiti neolojalna konkurencija domaćim proizvođačima ponudom roba sumnjivog kvaliteta ili roba koje su uvezene bez adekvatne carine, poreza i zdravstveno-sanitarnog nadzora.

U razvoj privatne inicijative u sferi poljoprivredne proizvodnje SDBiH će podsticati stručnu pomoć kako bi se postigla produktivna i ekonomski samoodrživa poljoprivredna proizvodnja utemeljena na savremenim naučnim postignućima.

SDBiH će se zalagati za:

- Zaštitu poljoprivredne proizvodnje od nekontrolisanog, anarhičnog i špekulativnog uvoza poljoprivrednih proizvoda, kao i od opasnosti koje nosi liberalizacija tržišta poljoprivrednih proizvoda ulaskom BiH u EU;
- Obezbeđenje sistema ekonomskih poticaja poljoprivredne proizvodnje u obimu koji će omogućiti konkurentnost naše proizvodnje u zemljama okruženja i na svjetskom tržištu;
- Zakonsku zaštitu poljoprivrednog zemljišta kao primarnog društvenog interesa, uređenje i očuvanje njegovog proizvodnog potencijala;
- Izradu dugoročne strategije razvoja poljoprivredne proizvodnje i sa njom vezanu prerađivačku industriju;
- Razvoj vodoprivrede u funkciji razvoja poljoprivredne proizvodnje i osiguranje višestranog korištenja vodenih resursa;
- Poticanje organiziranja malih porodičnih agrarnih preduzeća i drugih oblika organiziranja i povezivanja u oblasti poljoprivrede.

EFIKASNA, STRUČNA I RACIONALNA DRŽAVNA UPRAVA

Neefikasna, korumpirana i troma javna uprava danas je težak „kamen spoticanja“ u razvoju i normalnom funkcionisanju društva.

Predimenzionisan glomazan državni aparat ne samo da nije u funkciji podrške razvoja društva, već se javlja kao „dodatni balast“ kojim se kompliciraju procedure, usložnjavaju i vremenski produžavaju postupci i stvara prostor za visok stepen koruptivnih i kriminalnih ponašanja neodgovornih pojedinaca.

Danas je od iznimne važnosti „imati poznanstvo“ sa visokim funkcionerima državne uprave, te se u masovnom prihvatanju ovakvog odnosa poptuno pervertira svrha postojanja državne uprave: umjesto da država služi građanima, građani su prinuđeni tragati za mehanizmima da izvan okvira institucionalnih procedura i zakonitog ponašanja ostvare svoja prava i potrebe koji ne bi smjeli biti ni na koji način dovedeni u pitanje.

Nužno je dosljedno primjenjivati Zakon o državnoj službi, a posebno u pogledu depolitizacije javne uprave, postizanja efikasnosti, uspostave principa da političke pozicije budu mandatne i odvojene od državne službe,

U postupku zapošljavanja u organima državne uprave insistirat ćemo na dosljednom provođenju važećih zakona koji uređuju organizaciju i funkcioniranje državne uprave entiteta, Distrikta Brčko BiH, kantona, gradova i općina sa ciljem da princip stručne kompetentnosti i javne odgovornosti bude ključni faktor u promociji kadrova za javne službe.

Bit ćemo uporni i istrajni u borbi za dosljednu primjenu ustavnih odredbi o proporcionalnoj zastupljenosti pripadnika konstitutivnih naroda u organima javne uprave.

U ustavno-političkom uređenju BiH lokalne zajednice, općine i gradovi, imaju važnu ulogu u promoviranje ekonomskog razvoja. Lokalno djelovanje na ekonomskom razvoju često je i glavni razlog zašto neke lokalne sredine imaju dinamičniji razvoj od drugih.

Pristup ekonomskom razvoju je sistematski koncipiran u modelu integriranog lokalnog razvoja, koje su mnoge općine počele da primjenjuju, a rezultati su vidljivi. Ključni faktori u promociji tog razvoja su ljudi, raspoloživost zemljišta i drugi fizički resursi, te politike poticanja poduzetništva i stvaranja biznisu ugodnog poslovnog ambijenta. Politike lokalnog razvoja treba da se oslanjaju na makroekonomske i sektorske okvire koji se formiraju na višim razinama vlasti, ali je potrebno davati dodatnu vrijednost ekonomskim politikama na razini lokalne zajednice.

EFIKASNO UBIRANJE PRIHODA U JAVNE FONDOVE

Organizacija SDBiH će se zalagati za takav raspored javnih prihoda na nivou Federacije BiH, kantona gradova i općina koji će omogućiti finansijsku osnovu za kvalitetnije obavljanje javnih poslova iz njihove ustavne i zakonske nadležnosti sa težištem na stvaranju uslova za snažniji razvoj funkcija lokalne samouprave u okviru općina i gradova u BiH.

Kadrovi SDBiH će koristiti sve raspoložive instrumente i mehanizme kako bi se na prostoru BiH i entiteta (uključujući sve općine i gradove) postigao što veći nivo naplate pripadajućih javnih prihoda kroz budžete i van budžetske fondove.

U raspolaganju budžetskim sredstvima snažno ćemo tražiti poštivanje principa transparentnosti u ubiranju, planiranju i utrošku javnih budžetskih sredstava, zalagaćemo se za potpunu primjenu zakona kojim se uređuje način raspolaganja javnim sredstvima i to na principima koji se proklamuju i u Evropskoj povelji o lokalnoj samoupravi.

Odlučno ćemo se boriti za dosljednu primjenu važećih propisa o naplati poreza i doprinosa koja će omogućiti redovnu isplatu penzija u skladu sa zakonom kao i potpuno osiguranje radnika.

Organizacija SDBiH će se zalagati za izgradnju mehanizama zaštite ali i efikasne borbe protiv pojava korupcije, kriminala, utaje poreza i drugih pripadajućih prihoda za finansiranje javnih funkcija i potreba građana,

protiv raznih oblika špekulacija, pritisaka i prinuda u oblasti rada i zapošljavanja.

REFORMA SOCIJALNE POLITIKE

Socijalna pravda je jednakost svih u šansama političke i društvene participacije i promocije. Socijalna pravda i jednakost za nas uključuje stalno stremljenje društva ka višem stepenu jednakosti ljudi u raspodjeli društvenog bogatstva i javne vlasti uopće. To podrazumijeva i stalno širenje prostora jednakosti ljudi - muškaraca i žena - u mogućnostima da prisvajaju blagodati obrazovanja, nauke, kulture i stvaralaštva uopće. SDBiH se zalaže za što više solidarnosti među ljudima. Osnovna pretpostavka za to jeste uspostavljanje preraspodjele društvenog bogatstva, pri čemu je potrebno uspostaviti radikalno inoviran monetarni, finansijski i porezni sistem u kome će biti stimuliran pojedinačni rad, stvaralaštvo i poduzetništvo, ali i onemogućena gruba eksploatacija tuđeg rada, pad cijene radne snage ispod određenog (zaštitnog) nivoa i osigurana zaštita socijalno ugroženih slojeva. Kao i u drugim savremenim društvima, i u našim uvjetima bez solidarnosti i socijalne pravde nije moguće razvijati humano otvoreno demokratsko društvo.

SDBiH želi pokazati da se pravednost i solidarnost i u BiH društvu mogu ostvariti pod uvjetom da uvedemo princip supsidijarnosti, princip općega dobra i princip priznanja u političku teoriju i praksu. Nije dostatno da samo država priznaje nepovredivost ljudskoga dostojanstva svakom čovjeku (građaninu), nego i građani moraju jedan drugome to priznavati. Gledati na sebe iz perspektive drugoga, osobito iz perspektive obespravljenoga čovjeka koji pati, iz perspektive siromašnoga i bolesnoga, to je put prema eliminiranju siromaštva kao rezultata nepravde i kršenja humanističkih principa. Solidarnost je upravo ta praksa prihvaćanja (priznanja) onih koji su obespravljeni, potlačeni, osiromašeni i poniženi, uključivanje onih koji su društveno isključeni, politička i pravna zaštita onih koji nemaju zaštite.

SDBiH se zalaže za javne politike prevencije i borbe protiv siromaštva. One moraju uključivati dohodovno-imovinski cenzus kao osnovu za korištenje beneficija iz tih politika. Te politike moraju biti aktivne (povećano zapošljavanje, stabilizacija penzijskog sistema) i pasivne kroz mjere socijalnih politika.

Socijalna sigurnost – Pravo na rad jedno je od temeljnih ljudskih prava i uvjet za socijalnu sigurnost svakog čovjeka. Osiguranje tog prava obaveza je demokratske i socijalne države. Svako mora imati pravo na rad bez povlastica i diskriminacije, a država je dužna stvarati sistem koji će poticati zdrav ambijent za jačanje privrede i otvaranje novih radnih mjesta.

SDBiH se zalaže za to da ekonomski prosperitet i nova radna mjesta budu u službi stvaranja blagostanja za sve ljude tako što će se radnicima omogućiti da dostojanstveno žive od svoga rada u uvjetima koji će osigurati slobodu sindikalnog udruživanja i kolektivnog pregovaranja, profesionalni razvoj i zdravlje, te sigurnost na radom mjestu.

Zalažemo se za promjenu radnog zakonodavstva i utjecaj sindikata na proceduru donošenja kolektivnih ugovora za sve zaposlene i u svim djelatnostima. Aktuelno ponašanje i pojave u funkcioniranju entitetskih i

kantonálnih vlada upozoravaju i pozivaju na javni alarm, na javni protest zbog pokušaja tih vlada da volontarističkim postupcima uzurpiraju i ona prava radnika koja su ustavima i evropskim konvencijama zajamčena (zakonsko pravo na sindikalno organiziranje, kolektivno pregovaranje, prava na rad, prava iz radnog odnosa, pravo na štrajk).

SDBiH smatra da radno i socijalno zakonodavstvo trebaju biti zasnovani na rješenjima iz Evropske socijalne povelje i konvencijama Međunarodne organizacije rada. Kao vid borbe protiv nezaposlenosti značajne su mjere socijalnog osiguranja privremeno nezaposlenih radnika, pomoć u stručnim prekvalifikacijama, stimuliranju samozapošljavanja kao i uspostavi mjera aktivne politike zapošljavanja. Socijalnu sigurnost država garantira i redovnim isplatama plata i uplatama doprinosa radnicima, kao i zarađenih penzija. SDBiH smatra da penzionerima treba osigurati dostojanstven i siguran život, odnosno da se ne smije dopustiti da egzistiraju na rubu siromaštva zbog niskih i neredovnih penzionih primanja i zdravstvenog osiguranja.

SDBiH će se posebno zalagati da se u lokalnim zajednicama razvija socijalna kohezija zajednica sa politikama inkluzivnog razvoja, borbom protiv siromaštva i razvijanjem socijalnih oblika poduzetništva kroz ulogu modernog zadrugarstva i socijalnog poduzetništva.

Nužno je uspostaviti efikasniju i efektivniju politiku socijalne zaštite radi prevencije i umanjivanja posljedica nastalih društveno priznatih rizika kao što su: bolest, nezaposlenost, starost, invaliditet, itd.

Kvalitetnijim definisanjem normativa i standarda u oblasti socijalne i dječije zaštite, a radi sveobuhvatne, ujednačene i pravilnije raspodjele raspoloživih javnih sredstava, osigurati jednaka prava za sve ugrožene grupe, sa naglaskom na djecu i porodicu.

Pripremiti i provesti reformu centara za socijalni rad u jedinicama lokalne samouprave i izraditi socijalne karte u svim gradovima i općinama.

BORAČKA PITANJA

Reforma podrške boračkim kategorijama je imperativ i ne trpi dalja odlaganja. I pored enormnih sredstava koja se izdvajaju i dalje su rezultati podrške ovim kategorijama neadekvatni.

Nužno je uspostaviti jedinstveni registar boraca, koji će biti integralan i javno dostupan.

Kroz koncept socijalnog poduzetništva nužno je osigurati stabilnost i razvoj preduzeća koja upošljavaju boračku populaciju.

Uz konsultacije sa boračkim organizacijama izvršiti izmjene i dopune zakona i drugih propisa kojim će se regulisati finansiranje boračkih organizacija isključivo kroz prezentaciju programa za utrošak sredstava i pravdanje utroška istih.

ZAŠTITA PORODICA SA DJECOM

Inoviranim Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i nužno je zaštititi porodice sa djecom osigurati poboljšanja statusa korisnika materijalnih davanja, sa posebnim akcentom na povećanje dječijeg doplatka i rješavanja statusa nezaposlenih i zaposlenih porodilja.

Inicirat ćemo osnivanje Fonda za dječiju zaštitu, iz kojega bi se finansirala isplata sredstava za nezaposlene porodilje.

U cilju zaštite zaposlenih porodilja, insistirati ćemo na isplati dugovanja poslovnim subjektima za refundaciju isplaćenih ličnih dohodaka porodiljama, te ažurirati refundaciju na ime porodijskog odsustvo, tj. umjesto dosadašnje prakse pojedinih poslovnih subjekata, koja se ogleda u kumuliranju zahtjeva za refundaciju na više mjeseci, uvesti pravilo zahtjeva za refundaciju „mjesec za mjesec“.

Insistirati ćemo na jednakom pravu pristupa i korištenja naknada za majke porodilje koje su u radnom odnosu, te insistirati da se za nezaposlene majke porodilje obezbijedi porodijski dodatak u najmanjem iznosu od polovine minimalne plate u FBiH.

SAVREMENO I DOSTUPNO ZDRAVSTVO

SDBiH zalaže se za takvu zdravstvenu politiku i sistem zdravstvene zaštite kojim će se osigurati, s jedne strane, zadovoljavanje zdravstvenih potreba stanovništva i, s druge strane, ekonomski racionalno prihvatljiva organizacija zaštite zdravlja. SDBiH se opredjeljuje za socijalno orijentirano zdravstvo, koje ne isključuje i primjenu tržišnih principa i otvaranje prostora za privatno zdravstvo. U pružanju zdravstvenih usluga javni sektor zdravstva i dalje treba da bude dominantan.

SDBiH smatra da državna vlast treba da osigura i garantira minimalni paket primarne zdravstvene zaštite i zdravstvenih usluga za sve građane, kompletnu zdravstvenu zaštitu za djecu i mlade do 18 godina kao i za starije od 65 godina, bez obzira na status osiguranika. Zalaže se za humanu politiku u zdravstvu i preventivnu medicinu koja uključuje dječiju zaštitu, zaštitu trudnica, majčinstva i prevenciju određenih vrsta bolesti. Za ostvarivanje ovih humanih i solidarnih opredjeljenja u zdravstvenom sistemu, potrebno je uspostaviti i razviti sistem osiguranja dodatnih namjenskih sredstava po osnovu akciza na robe čija potrošnja uzrokuje određena oboljenja, ili umanjuje radnu sposobnost stanovništva.

Oblast zdravstvene zaštite u BiH može se izdvojiti kao jedan od reprezentativnih pokazatelja neefikasne državne organizacije, zbog čega izravno trpe svi građani na cijeloj teritoriji BiH.

Pravo na liječenje nije moguće ostvariti na cijelom teritoriju BiH, a finansiranje zdravstvenog sektora ne osigurava minimane uslove za rad zdravstvenog sistema.

U oblasti zdravstva nužno je sistem uskladiti sa principima i standardima na području Europske unije, a posebno se mogu izdvojiti mjere:

- Definirati ključne strateške pravce razvoja ustanova zdravstvene djelatnosti na području BiH: vanbolničkog, bolnički, javno zdravstvo i privatnog.
- Programiranim pristupom i na sistemski način zaustaviti odliv zdravstvenog kadra.
- Jačanje Zavoda za javno zdravstvo vezano za izradu preventivnih programa, unapređenju sistema prevencije bolesti i promocije zdravog života. Izrada projekcije zdravstvenih potreba i preporuka za

Zavod zdravstvenog osiguranja i cijeli zdravstveni sistem;

- Izjednačavati javne i privatne zdravstvene ustanove u pogledu prava, obaveza i odgovornost;
- Više uložiti u promociju i zdravstvenu zaštitu reproduktivnog zdravlja, u smislu pronatalitetne politike, posebno omogućavajući porodiljama izbor načina poroda. Neophodno je povesti više računa o seksualnom i reproduktivnom zdravlju adolescenata, te da bi trebalo raditi na otvaranju posebnih ambulanti za adolescente.
- Stvoriti uslove za ukidanje PDV ili smanjiti stopu PDV-a na lijekove, medicinsku opremu i usluge sistematskih pregleda.

RAZVOJ OBRAZOVANJA I NAUKE

Strateško polazište SDBiH je da su znanje, nauka, kultura, informiranje i zdravstvo moćna reproduktivna osnova društva, i ne mogu se tretirati kao potrošnja.

Polazeći od shvatanja da su mladi istinska vrijednost i osnovni društveni potencijal, SDBiH se zalaže za oblikovanje sistema obrazovanja i odgoja zasnovanog na humanističkim vrijednostima kao i na praćenju svjetskog tehnološkog i naučnog razvoja. Mladi u Bosni i Hercegovini trebaju savremeni obrazovni proces, kompatibilan evropskim i svjetskim standardima, sa programima koji će ih povezivati međusobno, ali i sa svijetom. SDBiH smatra da je osnove politike obrazovanja potrebno utvrditi na nivou države BiH.

Uspješnost ključnih društvenih promjena i procesa direktno je ovisna o promjenama i stanju u obrazovnom sektoru, te kapacitetima, resursima i dostignućima u nauci i istraživačkom radu: bilo da se radi o fundamentalnim naučnim disciplinama, bilo o primjenjenim disciplinama.

Višegodišnja praksa ukazuje da je lakše izvodljivo usvojiti određenu normu, propis ili standard u skladu sa zahtjevima modernog vremena, nego promijeniti stav i ponašanje ljudi i uskladiti ih sa takvim normama – posebno u segmentima u kojim takve norme nisu praćene instrumentima prisile u primjeni.

Inoviranjem obrazovnih sadržaja, preciznim definisanjem i dostizanjem ishoda učenja koji bi garantovali sticanje znanja, vještina i odgovornosti, moguće je u tri do četiri obrazovna četverogodišnja ciklusa stvoriti generaciju nosioca modernizacije društva i ključnih društvenih promjena.

Naši ciljevi u ovoj oblasti temelji se na slijedećim načelima:

- Obrazovna politika, nastavni sadržaji i metodi, ishodi učenja i struktura obrazovnih profila finansiranih iz javnih sredstava ne smiju biti populistički, već moraju biti u funkciji općeg razvoja, a sa posebnim akcentom na potrebe za radnom snagom domaćeg realnog sektora.
- Nastavne planove i programe koncipirati na primjeni standarda u razvijenim zemljama tako da obrazovanje bude primarni i strateški razvojni interes države.
- Nastaviti i podsticati započeti proces reforme obrazovanja na svim nivoima, uz usmjerenost na primarno ostvarivanje interesa učenika, uvođenje

novih nastavnih metoda i korištenje u što većem obimu savremenih didaktičkih sredstava u nastavi, neophodno stručno usavršavanje nastavnika, snažniju integraciju škole i lokalne zajednice, interakciju između organa škole i roditelja itd.

- Obrazovanje mora biti slobodno od svake ideologije, religije i partije a vjeronauku praktimirati slobodno u vjerskim institucijama.
- Nauka i znanje moraju činiti glavnu polugu razvoja društva.
- Stvaranjem uslova za kvalitetniji materijalni položaj zaposlenih na svim nivoima obrazovanja, i otvaranje mogućnosti za njihovo stručno usavršavanje.
- Materijalno-tehničkim opremanjem škola omogućiti učenicima sticanje savremenih znanja, potrebnih kako za neposredan rad u struci, tako i za nastavak školovanja, te razvijanje kritičkog mišljenja.
- Mjerama socijalne politike stvarati uslove za jednako obrazovanje, kao i uvođenje obaveznog obrazovanja kako osnovnog tako i srednjeg.
- Kvalitet nastave i studija podići na puno viši nivo uz iskorjenjivanje korupcije u obrazovanju, Težišne aktivnosti bazirati na Strategiji razvoja obrazovanja na svim nivoima.
- Raditi na reformisanju Pedagoških zavoda sa ovlaštenjima instituta/agencije za standardizaciju, savjetodavnu funkciju i razvoj obrazovnih tehnologija.
- Uvesti sistem osiguranja kvaliteta, te neovisne provjere stečenih znanja i vještina na svim nivoima obrazovanja, te vezivati ocjene uspješnosti obrazovnih institucija za ishode učenja.

NAUKA I TEHNOLOGIJA

Stopa izdavanja iz budžeta za razvoj nauke i tehnologije, odnosno za istraživanja, mora u što kraćem periodu dostići najmanje nivo razvijenih europskih zemalja, uz efikasno planiranje i provođenje istraživanja od interesa za razvoj ekonomije i društva.

Nužno je podizati referentnost univerziteta, naučno-istraživačkih institucija, laboratorija i razvojnih centara, osigurati njihovu akreditaciju i prepoznatljivost u Europskoj uniji. Posebno važno je dosljedno i konzistentno definiranje indikatora resursa i performansi naučnih i istraživačkih institucija.

Osigurati podršku za pristup EU i drugim međunarodnim fondovima, inicijativama i razvojnim projektima u partnerskom ili drugom obliku.

Na javnim univerzitetima organizirano i sistematizirano pristupiti povećanju obima i participacije u relevantnim naučno-istraživačkim projektima, te podizanje referentnog nivoa ustanovi.

U oblasti naučnih istraživanja osnažiti javno-privatno partnerstvo u finansiranju projekata u oblasti nauke i tehnologije, a posebno onih kojim se osigurava jačanje konkurentnosti domaće proizvodnje.

Dosljedno provesti odredbe Okvirnog zakona o visokom obrazovanju, harmonizirati obrazovne i naučne sadržaje i metode, te na državnom nivou donijeti strategiju razvoja naučnog istraživanja i povećati izdvajanja za nauku.

OBRAZOVANJE ODRASLIH I CJELOŽIVOTNO UČENJE

Cjeloživotno učenje je jedan od temeljnih principa istorijske reforme Europskog obrazovnog sistema bazirane na prepoznavanju potrebe da „čovjek uči dok je živ“. Pred obrazovne sisteme nameće se imperativ kreiranja niza formalnih i neformalnih oblika obrazovanja, širenja znanja, sticanja vještina i sposobnosti kojim će se podići vrijednost i konkurentnost domaće radne snage, ali i stvoriti kritična masa nosioca društvenih promjena.

U svim obrazovnim nivoima nužno je osigurati kontinuirano prilagođavanje sadržaja i obima edukacije tako da se omoguću napredovanje u obrazovanju zainteresiranim građanima: bez obzira na njihovu starosnu dob ili drugi kriterij. Osim jačanja društvenog uticaja, na ovaj način se obrazovne institucije više vezuju za konkretne životne probleme i postaju integrativni faktor društvenih promjena.

Nužno je programe cjeloživotnog učenja vezati sa ostvarenjem ključnih društvenih promjena, poboljšanja kvalifikacione strukture zaposlenih, te jačanja prilika i prava učesnika obrazovnog procesa koje mogu ostvarivati i u vrijeme kada imaju radno-pravni status, ali i u vrijeme kada nisu zaposleni.

Obrazovne politike nužno je mijenjati tako da se osigura imperativna podrška javnim i privatnim obrazovnim ustanovama da provode različite oblike formalnog i neformalnog obrazovanja, uz osiguranje kvaliteta i zakonitosti rada.

Posebno je potrebno afirmirati oblasti cjeloživotnog učenja kojim bi se osiguralo dostizanje znanja i vještina za specifične potrebe razvoja preduzeća u pojedinim dijelovima BiH. Kroz kontinuirane kontakte sa proizvođačima identificirati ključna znanja i vještine koji nedostaju domaćoj radnoj snazi i za koje postoje objektivne potrebe, te obrazovne institucije staviti u funkciju dostizanja tako definiranih ciljeva učenja, uz tijesnu saradnju kroz praktični rad polaznika takvog vida edukacije i slično.

Iznimno je važno imperativno determinirati obavezu obrazovnog kadra u svim obrazovnim nivoima da kontinuirano provodi vlastito usavršavanje, modernizaciju znanja, sadržaja i metodologije rada i da participira u procesima provođenja politike cjeloživotnog učenja.

Nužno je reformirati obrazovnu legislativu, kako bi se ona harmonizirala sa legislativom u Europskom obrazovnom prostoru i unutar BiH, te osigurala bolja porška cjeloživotnom učenju.

Uslove, cijenu obrazovanja, minimalne resurse i indikatore procesa i performansi privatnih i javnih ustanova nužno je harmonizirati, te stvoriti istovjetne uslove za angažman obrazovnog kadra čime bi se podsticala afirmativna konkurentnost i stvarao prostor za veću inkluziju obrazovnih kadrova.

PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Predškolski odgoj je danas potreba – ne samo zbog nemogućnosti zaposlenih roditelja da provedu veći dio dana sa djecom, već zbog nesporne uloge ove faze u pripremi djece za dalje obrazovanje i njihove socijalizacije.

U saradnji sa lokalnim zajednicama nužno raditi na povećanju prostornih i materijalnih kapaciteta u

obdaništima i stvaranju uslova za provođenje primjernih obrazovnih sadržaja kroz igru.

Zbog izrazito velikih razlika u standardu rada i kvaliteta predškolskih institucija nužno je poboljšati sistem trajnog usavršavanja odgajatelja kao i sistem njihovog praćenja, vrednovanja i napredovanja u struci.

OSNOVNO I SREDNJE OBRAZOVANJE

Osnovno i srednje obrazovanje se mora učiniti dostupnim svim građanima, a imperativ u obrazovanju mora biti završetak srednjeg nivoa obrazovanja sa sticanjem kvalifikacije za obavljanje određene profesionalne djelatnosti. Među mjerama mogu se izdvojiti:

- Uvesti savremene obrazovne modele interkulturalnog tipa i kurikulume kreirane prema ishodima učenja;
- Refomisati Nastavne planove i programe (kurikularna reforma) i iste objaviti kao posebne knjige ili kroz službene novine;
- Donijeti nove Pedagoške standarde i normative za osnovne i srednje škole u cilju poboljšanja standarda učenika, te poboljšanje standarda radnika u školama;
- Definirati kriterije, normative i standarde za provođenje reforme mreže srednjih škola, radi postizanja kvalitetnije nastave (manji broj učenika u odjeljenjima radi fokusa na individualni rad sa učenicima);
- Poboljšati materijalni položaj radnika, objektivno vrednovati stručno usavršavanje i doškolovanje, te stvoriti jednake mogućnosti za napredovanje svih radnika u ustanovama obrazovanja;
- Uspostaviti sistemsku podršku nadarenim učenicima kao i učenicima koji se školuju za deficitarna zanimanja kroz jedinstveni fond za stipendiranje;
- Posebnim zakonskim aktima omogućiti povezivanje srednjih stručnih škola sa realnim sektorom. Izvršiti izmjene i dopune odgovarajućeg zakonodavstva, i to prije svega Zakona o srednjem i visokom obrazovanju gdje će se kao obavezno uvesti obavljanje prakse.

VISOKO OBRAZOVANJE

Visoko obrazovanje se može izdvojiti kao segment obrazovanja u kome su najviše očitii rezultati pogrešnih obrazovnih politika. Stepenn harmonizacije i usklađenosti sa Europskim prostorom visokog obrazovanja je neprihvatljivo nizak, obrazovni sistem je izfragmentiran, na državnom nivou postoji samo „Okvirni zakon o visokom obrazovanju“, koji se obilati i svakodnevno grubo kriši – čak i od strane političkih subjekata koji se pozivaju na poštivanje Ustava i zakona u BiH.

Nužno je uspostaviti punu funkcionalnu akademsku, naučnu i finansijsku autonomiju univerziteta, u skladu sa odredbama Okvirnog zakona o visokom obrazovanju BiH;

Autonomija visokog obrazovanja mora biti u skladu sa standardima u Europskom prostoru visokog obrazovanja EU na načelima autonomije bazirane na društvenoj odgovornosti za razvoj visokog obrazovanja, postizanja ciljeva i ishoda učenja, razvoja znanja i jačanja naučne baze, jačanja relevantnosti i referentnosti obvezovanih ustanova, organizivanja društveno-korisnog naučno-istraživačkog rada koji se finansira iz javnih sredstava i

akreditacije u skladu sa Europskom mrežom za osiguranje kvaliteta (ENQA).

Potrebno je osigurati konzistentno i dosljedno poštovanje standarda i normativa u obrazovanju, sa posebnim akcentom na indikatore performansi i kvaliteta u visokom obrazovanju, kako bi se zaustavila dalja degradacija obrazovanja.

Nužno je podsticati i nametati naučnim i visokoškolskim ustanovama imperativ povezivanja sa vodećim naučnim centrima u svijetu radi unapređenja svoje djelatnosti, zaustavljanja odlaska mladih kadrova i povezivanja sa našim stručnjacima koji su angažovani u inozemstvu,

Evidentno smanjenje broja studenata na univerzitetima shvatiti kao znak za uzbunu, a vrijeme kritičnog opadanja interesa studenata iskoristiti za konsolidaciju baziranu na poboljšanju indikatora performansi obrazovnih institucija, veće posvećenosti studentima i ishodima učenja i podizanja relevantnosti obrazovnih institucija.

Nužno je uvesti i razraditi kriterij prolaznosti i uspješnosti studenata za sufinansiranje studija, te razviti sistem za osiguranje kvaliteta obrazovnog i istraživačkog procesa, nadzora nad odgovornim radom visokoškolskih ustanova i dostizanja minimalnih standarda u ciljevima edukacije. Obrazovni sistem, studijske profile i programe nužno je uskladiti sa potrebama tržišta rada.

Uvesti u resornim ministarstvima mehanizme podrške kroz institucionalizovanu podršku za pristup EU fondovima pri fakultetima i Univerzitetu radi kandidovanja projekata u cilju finansijske potpore i unapređenja naučno-istraživačkog rada i saradnje sa dijasporom. Stimulisati i podržavati mehanizme mobilnosti nastavnog osoblja i studenata kroz Erasmus i slične programe.

Ciljeve u naučnom radu nužno je vezivati za potrebe i interese nauke, te kroz mobilnosti istraživača uspostavljati naučne i privredne veze u inostranstvu.

PODRŠKA KULTURI I KULTURNIM RAZLIČITOSTIMA

SDBiH u ovoj oblasti ciljeve temelji se na slijedećim načelima:

- Kultura je duhovna potreba čovjeka čije zadovoljenje određuje njegov civilizacijski domet,
- Umjetničko stvaralaštvo mora biti emancipovano od uticaja stranačke politike,
- Kultura i umjetnost imaju snagu kohezionog faktora među ljudima i narodima u multietničkim zajednicama,
- Nužno je brižljivo njegovati i čuvati kulturnu baštinu svih nacionalnih zajednica radi zaštite njihovog identiteta,
- Kulturnu djelatnost posmatrati kao značajan izvozni resurs države,
- Stvaraoci u kulturi moraju biti odgovorni kreatori razvoja ove oblasti a državni organi će biti servis za uspostavljanje ravnoteže između potreba građana i mogućnosti društva-države.

Među mjerama podrške kulturi i različitostima mogu se izdvojiti:

- Kontinuirano raditi na povećavanju sredstava koja se izdvajaju za kulturu;

- Napraviti sistem vrednovanja kulturnih institucija, kulturno-historijskog naslijeđa;
- Edukacija menadžmenta za namjensko i racionalije korištenje javnih sredstava u institucijama kulture;
- Definirati/modifikovati kriterije i pravila za organizovanje kulturnih događaja koji mogu dobiti status 'Kulturna manifestacija od posebnog interesa sa obaveznim akcentom na stručnost i kompetentnost osoba koje provode navedene projekte kao i važnost projekta za kompletnu društvenu zajednicu,

PODRŠKA MLADIM I RAZVOJ SPORTA

Iseljavanje mladih, a posebno obrazovanih građana, iz BiH posljednjih godina poprima dramatične razmjere i ugrožava budućnost i opstanak BiH.

Kreiranje pravednog društva, jačanje pravne države i stvaranja jednakih šansi za mlade su ključne pretpostavke za promjenu trenda iseljavanja, a posebne mjere koje treba izdvojiti su:

- Izraditi i usvojiti strategiju za mlade i urediti registar udruženja mladih;
- U okviru strategije za mlade predložiti ukidanje pripravnčkog staža i uvođenje obavezne prakse tokom školovanja, koja se u savremenim državnim sistemima pokazala kao izuzetno efikasna u lakšem pronalazjenju posla nakon završetka školovanja.
- U svrhu zapošljavanja mladih ljudi, potrebno je izgraditi sistem subvencioniranja onih kompanija koje zapošljavaju mlade kadrove
- Razviti sistem omladinskog poduzetništva kroz niz podsticajnih mjera - besplatna registracija firmi koje osnivaju mladi, te sistem oslobađanja doprinosa u periodu od jedne do dvije godine, te druge podsticajne mjere koje bi bile definisane posebnim zakonom;
- Stvoriti uslove za aktivno uključivanje mladih u kreiranje kulturne omladinske politike.

U oblasti sporta razvojni ciljevi SDBiH se temelje se na načelima:

- Sport je dio slobode, radost življenja, spona ljudi i naroda,
- Svestran i ubrzan razvoj masovnog sporta u svim oblastima i na svim nivoima,
- Težnja ka jedinstvenom sistemu organizovanja vrhunskog sporta na nivou države BiH,
- Organizovano i programirano unapređivati stanje sporta školske i studentske omladine,
- Uloga Kantona, gradova i općina u razvoju masovnog i vrhunskog sporta mora se razvijati u skladu sa javnim potrebama i interesima društva.

Kao ključne mjere ublasti sporta mogu se izdvojiti:

- Povećati finansijska ulaganja u oblasti kulture i sporta sistemskim putem s ciljem da dostignemo nivo zemalja u regionu tako da kultura i sport budu integrativne grane društva koje doprinose društvenom razvoju i reprodukciji.
- Raditi na razdvajanju sistema finansiranja profesionalnog i amaterskog sporta.
- Finansiranje sportskih kolektiva spram postignutih rezultata. Mnogo veća finansijska podrška

klubovima koji se takmiče u evropskim takmičenjima, a koji nisu profesionalni;

- Poticanje i finansiranje pripreme projekata iz domena sporta koji su međunarodnog karaktera i koji se finansiraju iz Evropskih fondova.
- Ojačati sportske sekcije u osnovnim i srednjim školama – predselekcija za klubove – besplatno za roditelje – unapređenje zdravlja mladih.
- Podržati rad klubova/udruženja koji uključuju najugroženiju djecu u sportske aktivnosti;

MIROTVORNA I AFIRMATIVNA UNUTRAŠNJA I VANJSKA POLITIKA

Polazeći od činjenice da stabilnost jedne države ponajprije dolazi od njene sigurnosti smatramo da ulazak BiH u NATO pakt predstavlja jedan od ključnih ciljeva kako radi razvoja ino ulaganja i ekonomije tako i za sveukupan društveni razvoj naše države.

Sa istim značajem vodićemo aktivnosti za što bržu realizaciju i ispunjenje preduslova za ulazak u Evropsku uniju koju pored SAD-a smatramo strateškim partnerima BiH na putu ka euroatlanskim integracijama.

Odnose sa našim susjednim zemljama treba kontinuirano razvijati na načelima ravnopravnog međusobnog uvažavanja i poštivanja teritorijalnog suvereniteta i integriteta.

U današnjem bosanskohercegovačkom društvu nacionalne i entitetske podjele duboko sežu u gotovo sve segmente života, pa čak i u odnos prema zločinima, žrtvama i naslijeđu proteklih ratnih sukoba. Nacionalne podjele determinišu i vanjsku politiku, tako da se ona vodi praktično na tri odvojena kolosijeka, u kojima nema ni približno koherentnog stava prema jasnim pitanjima kakva su npr. ratni zuločini i nedužne žrtve rata. Uz podršku zemalja koje podržavaju pojedine nacionalne koncepte u BiH isti događaji se u jednom dijelu slave ako istorijske pobjede, a u drugom kao genocid, ratni zločini ili terorizam.

Unutrašnji konsenzus o krupnim pitanjima iz prošlosti i sadašnjosti je temelj daljeg razvoja društva i kreiranja međunarodne politike koja će služiti svim njenim građanima „na svim kolosijecima na kojim se odvija“.

Od negativnog društvenog uticaja koji ima ratno stanje i njegove posljedice nije moguće pobjeći ignoriranjem realnosti, ali je neophodno iskazivati razumijevanje i podršku svim žrtvama, kao i osudu svih počinilaca zločina bez obzira na njihovu vojnu, vjersku, nacionalnu ili drugu pripadnost. SDBiH će zločine i stradanja nedužnih građana promatrati i tretirati isključivo u njihovim pravnim i ljudskim dimenzijama, bez kriminaliziranja onih čiju krivicu ne potvrđuju dokazi i pravne kvalifikacije u sudskim presudama, ali i sa podrškom prava svake organizacije ili pojedinca da zahtijeva utvrđivanje činjenica i eventualne krivice bez izuzetka.

SDBiH će okupljati snage spremne na suočavanje sa prošlošću i sadašnjošću sa ključnim ciljem osiguranja stabilne i prosperitetne budućnosti u BiH, a što je u svakom slučaju pretpostavka stabilnih odnosa na Zapadnom Balkanu, a time i dalje u susjedstvu, te Evropskoj uniji, političkim i ekonomskim asocijacijama kojim BiH pripada ili sa kojim saraduje.

Sa aspekta vođenja mirovne politike dvojako se može promatrati budućnosti BiH:

- BiH može biti, a u velikoj mjeri to danas i jeste, generator unutrašnje i vanjske nestabilnosti, te biti prostor u kome će se sukobljavati „i istok, i zapad, i sjever, i jug“ – počev od istorijskog naslijeđa podjela koje sežu u vrijeme podjele Rimskog carstva do danas, jer kroz BiH kontinuirano prolazi granica između „zapadnog i istočnog svijeta“. U BiH su prisutni uticaji pravoslavnog i katoličkog kršćanstva, islama koji ima europske korijene i genezu, koncepta europejizacije ili euroskepticizma, nedostatka saglasnosti o podjeli granica uticaja i slično. Ovi uticaji se često svode na prisustvo politika koje zloputrebljavaju identitete u ime kojih se pojavljuju radi ostvarenja uticaja ili interesa koji su najčešće kontradiktorni i intereima identiteta za koji se navodno zalažu.
- BiH ima priliku, u bližoj ili daljoj budućnosti, doći do unutrašnje saglasnosti o zajedničkim interesima i nemogućnosti daljeg razvoja bez takve saglasnosti, te na taj način od prostora u kome se generiraju sukobi i tenzije postati prostor koji će biti jednako blizak svim međunarodno profiliranim vojnim, političkim, vjerskim, kulturnim ili na drugi način formatiranim blokovima, sa jasnim stavljanjem interesa građana BiH u prvi plan. Politički prostor BiH može se na domaćim i međunarodnom planu afirmirati kao prostor približavanja i saradnje. Ključna pretpostavka za ovakvu tranziciju je iskorjenjivanje prisutnog oslanjanja unutrašnjih političkih faktora na strane zemlje ili međunarodne faktore koje vide kao svoje zaštitnike, a pri tome rezultanta takvog ponašanja je šteta u BiH

SDBiH će biti kreator ili dio svih društvenih inicijativa koje će voditi ka jačanju međusobnog povjerenja i razvoju saradnje bazirane na međusobnom poštovanju i uvažavanju jednakih prava, uspostavu međunarodne saradnje.

PORESKA REFORMA U FUNKCIJI INVESTICIJA I ZAPOŠLJAVANJA

Visoka stopa poreskih i drugih opterećenja, neefikasna institucionalna podrška i nepovoljan ekonomski ambijent značajno sputavaju konkurentnost i ograničavaju prostor za djelovanje perspektivnim poslovnim subjektima, te pogoduju velikom obimu ekonomskih i drugih aktivnosti u „crnoj“ i „sivoj“ zoni. Veliki je broj neprijavljenih radnika, a značajan dio primanja prijavljenih isplaćuju se nelegalno, odnosno bez plaćanja poreskih obaveza penzijskog staža, pa čak i zdravstvenog osiguranja.

Finansijsko opterećenje poslovnih subjekata nužno je smanjiti tako da bude najmanje u okruženju, a najmanje ispod 50%, uz postepeno rasterećenje praćeno jačanjem finansijske discipline i suzbijanjem crne i sive ekonomije.

Rasterećenjem privrede osigurat će se veća finansijska odgovornost, stvoriti uslove za veće plaće i nova zapošljavanja, ali i osnov za jačanje kontrole realnog sektora čime bi se suzbili svi oblici korupcije, suzbijanja konkurentnosti i drugih uticaja koji sputavaju ekonomski razvoj.

Poticanje smanjenja ukupnih poreskih opterećenja realnog sektora posebno treba biti izraženo u oblasti direktnih poreza na rad, nužno je odbaciti sve mehanizme koji podstiču razvoj crne i sive ekonomije, te kreiranje uslova za rast zaposlenosti, plata, investicija, proizvodnje i izvoza.

U oporezivanju građana nužno je pristupiti uvođenju diferencirane stope poreza, kako u porezima na dodanu vrijednost, tako i na dohodak, čime bi se osiguralo ravnomjernije raspoređivanje tereta razvoja države.

PRAVEDNA I UJEDNAČENA RASPODJELA JAVNIH PRIHODA

U BiH danas je prisutna izrazita regionalna neusaglašenost u raspodjeli javnih prihoda, što dovodi do značajnih tenzija i ograničavanje ravnomjernog ekonomskog razvoja.

Prioritetno je potrebno organizirano, sinhronizirano, koordinirano i ofanzivno angažiranje svih raspoloživih potencijala vlasti, kako bi se dosljedno i beskompromisno primijenili važeći propisi i ubrali poresni prihodi koji pripadaju budžetu.

Opravdano je i nužno Zakonom o pripadnosti javnih prihoda kao i Zakonom o dugu i zaduženju pravičnije pozicionirati Kantone kako bi se dobio onaj nivo javnih prihoda koji svakome stvarno i pripada.

Neprihvatljivo je uvođenje „pondera“, jer su nezakoniti, bez bilo kakvih diferenciranih kriterija, čime se osiromašuje veći dio države u odnosu na privilegovane kantone.

RAZVOJ TURIZMA

Turizam ima sve važniju ulogu u globalnoj ekonomiji, a BiH, a što je evidentno u stalnom rastu ove grane. Prirodna bogatstva i drugi sadržaji čine ovu oblast veoma potentnom u našoj zemlji, a kao posebne mjere mogu se spomenuti:

- Iskoristiti prilike u ovoj najbrže rastućoj industrijskoj grani prije svega na osnovu temeljnih dokumenata koje treba izraditi, u prvom redu sveobuhvatne strategije razvoja turizma;
- Razvoj obrazovnog sistema za turizam - razvoj ljudskih resursa kroz uticaj na programe redovnog obrazovanja te kroz doškolovanje svih sudionika turizma;
- Poticati poduzetništvo u turizmu, formirati kreditnu liniju za turizam u saradnji sa resornim ministarstvima i bankama;
- Rad na projektu objedinjavanja turističke ponude u oblasti zdravstvenog i banjskog turizma, izrada programa regionalnog povezivanja sa drugim centrima zdravstvenog i banjskog turizma te rad na projektima turističke ponude eko turizma, seoskog turizma i geo turizma;

POLJOPRIVREDA, VODOPRIVREDA I ŠUMARSTVO

BiH ima značajan neiskorišteni potencijal u navedenim oblastima, a osim nedostatnog korištenja ovih resursa može se apostrofirati i neracionalno iscrpljivanje šumnog fonda i deforestizacija koja već generira prirodne rizike

velikog intenziteta. Osim toga „raubanje“ prirodnih resursa po načelu izvoza sirovina ili poluproizvoda stavnja BiH ekonomiju u vazalni odnos sa ekonomijama u kojima se vrši finalizacija proizvodnje. U ovim oblastima kao prioritete mjere mogu se izdvojiti:

- Potpunija iskorištenost prirodnih resursa i masovnija poljoprivredna proizvodnja uz čvršću vezu sa produktivnijom prehrambenom industrijom, a u skladu sa konceptom razvoja poljoprivredne djelatnosti iz Strategije razvoja;
- Dogradnja i pojednostavljenje kriterija za registraciju poljoprivrednih gazdinstava;
- Novčane podrške u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji i ruralnom razvoju dodjeljivati isključivo nakon urađenih analiza efekata ulaganja novčanih sredstava u primarnu poljoprivrednu proizvodnju za prethodne godine.
- Modernizacija Sektora kroz efikasniji transfer znanja i tehničko-tehnološki napredak;
- U oblasti vodoprivrede intenzivirati aktivnosti na zaštiti vodnih akumulacija.
- Pojačati intenzitet pošumljavanja, te zaštititi šumske i vodozahvatne zone.
- Uraditi kriterije za pravedniju raspodjelu sredstava iz vodnih naknada proporcionalno ubiranju sa pojedinih općinskih/gradskih područja
- Izraditi strategiju u šumarstvu i eksploataciju šumskih resursa.

EFIKASNO I ODGOVORNO PRAVOSUĐE I UPRAVA

Zbog izrazite politizacije pravosudnog sistema i uprave nužno je stvoriti uslove da se kvalitet i efikasnost rada ovih organa podigne na zadovoljavajući nivo, jer je to pretpostavka za iskorjenjivanje niza drugih društveno štetnih procesa.

Razdvojiti „neovisnost sudova i tužilaštva“ od „neodgovornosti za vlastiti rad“, te uvesti transparentne i demokratske mehanizme društvenog i parlamentarnog nadzora nad efikasnosti u radu pravosudnih organa. Provesti hitnu depolitizaciju pravosudnih organa, te osigurati samostalnosti i neovisnost uz proporcionalnu društvenu odgovornost.

Prilikom razmatranja godišnjih Izvještaja o radu suda insistirati na javnoj odgovornosti nosilaca pravosudnih funkcija u odnosu na efikasan, efektivan, stručan, neovisan i nepristrasan rad.

Tražiti od pravosuđa pooštavanje kaznene politike, radi zaštite općih društvenih vrijednosti i javnog interesa. Utvrditi provođenje krivičnih istraga po sili zakona u slučajevima zloupotrebe organa pravosuđa ili uprave.

Zakonom o sudovima i tužilaštvima i VSTV omogućiti sankcionisanje sudija i tužilaca u slučajevima ozbiljnog kršenja profesionalnih standarda.

JAČANJE LOKALNE SAMOUPRAVE

Ekonomska regionalizacija, kao koncept efikasne tranzicije iz nacionalno podijeljene u ekonomski efikasnu državu ključni oslonac ima u jačanju autonomije jedinica lokalne samouprave. Ovaj, najniži nivo vlasti, je u izravnom kontaktu sa nizom suštinskih potreba građana,

te je jačanje efikasnosti ovog nivoa vlasti važna pretpostavka depolitizacije i daljeg razvoja društva.

Nužno je pokrenuti inicijativu za izradu novog Zakona o principima lokalne samouprave, ujednačiti osnove zakona u oba entiteta, te uvesti kontrolne mehanizme primjene tog zakona, a posebno sa aspekta odnosa vijeća i izvršnih organa lokalnih zajednica.

Među mjerama kojim će se jačati lokalna samouprava mogu se izdvojiti mjere:

- Uvesti promjene u izboru gradonačelnika i načelnika kroz dva izborna kruga,
- Reafirmirati uloge mjesnih zajednica u sistemu lokalne samouprave, sa posebnim aspektom na demokratizaciju izbora rukovodećih struktura, stvaranja uslova za rad i odgovornost,
- Redovno provoditi izbore za organe mjesne samouprave i osigurati kontinuiranu komunikaciju sa građanima,
- Povećati akountabilnost i transparentnost rada javne uprave,
- Uvesti sistem e-uprave itd.

PROSTORNO UREĐENJE I ZAŠTITA OKOLICE

Stanje okoliša u BiH, te način tretmana različitih kategorija idnustrijskog, rezidencijalnog ili institucionalnog otpada već danas su najveća barijera u normalizaciji života u BiH i pristupanju zajednici država u EU.

Veoma mali udio otpada se zbrinjava adekvatno, zanemariva je društvena korist iz ponovnog korištenja ili recikliranja otpada, a količine i struktura polutanata u tlo, vazduh i vodene resurse su enormni.

Tretman otpada, uz nisku energetska efikasnost, danas vidimo kao najveće objektivne kočnice daljem razvoju društva.

Odgovornost „vlasnika otpada“, odnosno individue ili organizacije koja isti proizvodi mora biti podignuta na nivo kojim će se osigurati efikasno prihvatanje i okolinski odgovorno zbrinjavanje otpadnih materija.

Stanje zagađenosti vazduha u urbanim sredinama je loše, pa čak i u onim koje nemaju koncentrisane „velike zagađivače“, jer je energetska efikasnost objekata na niskom nivou i koriste se dominantno okolinski nepovoljni energenti.

Okolinska legislativa je u velikoj mjeri usklađena sa evropskom praksom, ali se provodi fragmentarno i bez jasne vizije kako iz neprihvatljivo lošeg stanja doći do minimalnih standarda uz kontinuirano poboljšavanje uslva.

Mehanizmi državne kontrole i prisile ne smiju biti korišteni na način da se, nakon decenija ignorisanja teškog stanja, u kritičnom momentu državni aparat obruši na politički nezaštićene privredne subjekte, a da se onim koji uživaju zaštitu omogućí ekstenzivno zagađenje okoliša.

Državna okolinska politika mora profilirati snažan kontinuirani pritisak na privredne subjekte kojim će se primorati da svoje poslovanje ne baziraju na neodgovornom odnosu ka okolini.

Nužno je dosljedno provoditi međunarodne okolinske obaveze i ostvarivati aktivnu prekograničnu saradnju, ali i zaštititi stanovništvo u pograničnim zonama od nedozvoljenih štetnih uticaja iz susjednih država, kakvo je najava izgradnje skladišta nuklearnog otpada na samoj granici BiH.

Legislativu u prostornom planiranju je nužno optimizirati, uskladiti unutar države i pristupiti prostornom planiranju i korištenju građevinskog zemljišta u cijeloj BiH u skladu sa interesima ekonomskog razvoja, društvene odgovornosti i zaštite okoliša.

Neophodno je, na svim nivoima osigurati investitorima sveobuhvatne i lako dostupne informacije o mogućnostima i uslovima gradnje, administrativnim koracima i dokumentaciji potrebnoj za izdavanje građevinskih dozvola, ali i poduzeti aktivnosti u cilju izrade nedostajućih prostornih planova i usaglašavanja postojećih planova užeg područja sa planovima šireg područja.

Izvršiti digitalizaciju planskih dokumenata, uključujući podzemne instalacije i izraditi prostorno vezane baze podataka na svim nivoima vlasti, kako bi se unaprijedilo dalje planiranje i razvoj infrastrukture.

Nužno je pojednostaviti postupke u oblastijavnog i privatnog partnerstva, te unaprijediti procedure za koncesije u industrijskim zonama, parcelizaciju i pripremu kompletne infrastrukture;

DIJASPORA I ISELJENIŠTVO

Zbog činjenice da je skoro dva miliona građana BiH raseljeno van granica naše države, a da preko deset miliona građana diljem svijeta vuče korjene iz BiH ili su na drugi način vezani za BiH, politiku prema Dijaspori i iseljeništvu smatramo vrlo važnim pitanjem.

Kako su građani jedne države najveće bogatstvo države cilj nam je da se stvore takvi životni uslovi u BiH koji bi demotivisali daljnje iseljavanje, a ujedno stvorili elemente za povratak i finansijska ulaganja dijaspore u privredu Bosne i Hercegovine.

Nužno je konzistentnom i kontinuiranom javnom politiku BiH vlasti jačati saradnju sa dijasporom, postići veći nivo uključenosti građana BiH izvan zemlje u društvene procese i stvaranje uslova za „ostanak“ i „povratak“ građana u Bosnu i Hercegovinu

Gotovo dva miliona aktivnih građana Bosne i Hercegovine širom svijeta danas vrše različite poslove: počev od manje zahtjevnih do najsloženijih u razvoju modernih tehnologija, upravljanju istraživačkim institucijama ili vođenju politike. Većina odnosa sa dijasporom svodi se na privatne i porodične veze koje imaju, a mehanizmi saradnje države sa dijasporom nisu dovoljno efikasni i uključuju zanemarljivo mali broj ljudi.

SDBiH će u okviru svoga djelovanja otvoriti dijalog sa našim ljudima širom svijeta, bilo kroz mogućnost učlanjenja u SD, statusa saradnika ili simpatizera, mogućnosti upućivanja inicijativa i prijedloga ili bilo kakvog drugog oblika međusobne saradnje i podrške.

Iako su obim i mogućnost materijalne koristi za naše društvo od ovakve saradnje veliki i značajni, sasvim sigurno je da je ovaj uticaj sekundaran i manje značajan

od onog koji mogu imati znanja i iskustva naših građana implementirana u Bosni i Hercegovini, te njihova participacija u primjeni znanja i vještina koje stiču u svom poslu.

Patriotska i emocionalna dimenzija koju imaju naši građani je veliki potencijal za održavanje takvih veza i sa budućim generacijama.

METOD I NAČIN POLITIČKOG DJELOVANJA

U cilju daljeg osposobljavanja za ostvarivanje programiranih zadataka, SDBiH će izgrađivati i prilagođavanje metod i oblike svog akciono-političkog djelovanja. Metode i oblike političkog akcionog djelovanja osnovnih i općinskih/gradskih, kantonalnih/regionalnih organizacija SDBiH treba konzistentno uspostaviti i razvijati.

Za ostvarivanje strateških programskih ciljeva SDBiH među kojima su mjesta općinskih načelnika/gradonačelnika, vijećnika/odbornika u vijećima/skupštinama na lokalnim izborima u BiH 2020. godine, kao i za postizanje dobrih izbornih rezultata na Općim izborima u BiH 2022. godine. U tu svrhu u narednom predizbornom i postizbornom periodu bit će neophodna odgovarajuća koordinacija političkih aktivnosti između organa SDBiH na svim nivoima organizovanja.

U skladu sa principima kadrovske politike SDBiH i kriterijima za predlaganje kandidata za izborne i imenovane funkcije u SDBiH i u organima vlasti, blagovremeno će se provesti aktivnosti na utvrđivanju kandidata za načelnike općina/gradonačelnike i kandidatskih listi za općinska/gradska vijeća/skupštine. U tu svrhu, uspostaviti baze podataka o kadrovima, prema njihovim stručnim sposobnostima i kompetencijama, te opredijeljenošću da dosljedno i principijelno provode politiku SDBiH. Iz tako formiranog kadrovskeg potencijala SDBiH moguća je kadrovska popuna u procesu implementacije izbornih rezultata poslije Lokalnih izbora u BiH 2020. godine, te Općih izbora u BiH 2022. godine.

U vođenju kadrovske politike SDBiH nužna je stalna koordinacija i komunikacija sa nižim oblicima organizovanja, kako bi se što više uvažili njihovi prijedlozi i mišljenja.

U tom smislu, osnovna preovlađujuća komponenta kod izbora kadrova treba biti : Stručnost, kompetentnost, odgovornost, odgovarajuća zastupljenost žena, pripadnika konstitutivnih naroda, mladih kadrova te zapošljavanje isključivo i samo na osnovu raspisivanja javnih konkursa.

U cilju prethodne provjere rejtinga pojedinih kadrovskeg prijedloga za značajnije funkcije u organima SDBiH, zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, po potrebi će se organizovati anketiranje članstva kako bi ti rezultati bili usmjeravajući organima koji po Statutu SDBiH donose konačne odluke o kadrovskim rješenjima.

Kontinuiranim idejno-političkim djelovanjem na vrijednostima na kojima se temelji Program SDBiH a time i kadrovska politika, moraju se onemogućiti neprincipijelne karijerističke aspiracije pojedinaca, čime bi se spriječilo to da se vodi kampanja između kandidata